

O PORAZU

Kad Fortuna štapom pokreće kotač, oni sretnih sudbina na vrhu moraju dolje, a oni koji leže u blatu opet se podižu uvis. Gore-dolje, gore-dolje, Fortuna svoj posao obavlja u svijetu općenitosti, sudbine dolaze iz općenitog i vraćaju se u općenito. No nisu svi porazi isti, a pogotovo ne ono što iz njih proizlazi.

Želim dozvati dva stručnjaka za poraz, dva velika muškarca ispunjena patnjom koji bacaju svoje duge sjene sve do današnjih dana, a pritom su sasvim različiti po karakteru i djelovanju: Job i Isus. Job koji želi izbrisati dan svoga rođenja, koji moćno izvikuje svoju tužaljku, koji protiv svih uvjeravanja ustrajava na svojoj nevinosti i pritom tolikom žestinom postavlja pitanje o Božjoj ovostranoj pravednosti da je i sam Bog u iskušenju da mu odgovori; Isus, ta uzvišena figura koja se dobrovoljno prepušta poniženju koje u najbolnijem trenutku slama izvjesnost uskrsnuća, te na to izgovara obeshrabrene riječi – *Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio* – oni su modeli koji pokazuju da iz strašnog poraza može izrasti jedno zapanjujuće drugačije postojanje. Sit života, Job umire u dubokoj starosti dobivši od Boga potvrdu za svoju nevinost; Isus proživljava užitak uskrsnuća i postepeno se pretvara u veliki nebeski magnet kršćanskog svijeta.

Zakašnjeli trijumf za života ili onkraj tjelesne egzistencije nije bio priušten šefu vrhovnog zapovjedništva Wehrmachta, Wilhelmu Bodewinu Keitelu koji je – uz dobar publicitet – potpisao drugu bezuvjetnu njemačku kapitulaciju u noći s 8. na 9. svibanj u Karlshorstu. Dok je njemačko-ruski muzej u Berlinu bio još u sovjetskim rukama, posjetioce je visoko odlikovana Ruskinja vodila u veliku dvoranu sa stolovima i stolicama posloženim u obliku potkove, upravo onako kako su možda stajali i 1945. uz još malo masivnog posuđa iz tadašnjeg vremena na prednjim stolovima. Na pročelju su naravno stajale sovjetska

zastava i zastava Njemačke Demokratske Republike, a između njih veliko filmsko platno. Na njemu se pojavio Keitel, također na pročelju iste, a sada dupkom pune dvorane, okružen visokim časnicima savezničkih vojničkih postrojbi.

Snazni muškarac se pušio. Drhteći od gnjeva, debeli su prsti stezali nalivpero gotovo mu slomivši vršak; potpis je više bio usječen no napisan. Rez. Keitel na vješalima nateklog jezika. Keitel skrhan leži u jednom uglu. Ruskinja je štapom kucnula po uništenom licu kao da mu želi nanijeti posljednji udarac. Čovjek je 1946. bio pogubljen u Nürnbergu. Nikakva obnova i nikakvo uskrsnuće, nego samo: potpuni moralni poraz i ništa drugo.

Japanski pisac Yukio Mishima sam si je zadao nerazuman, budalast i iznimno bolan poraz tako što si je rasporio trbuh: 25. studenog 1970. Čin je trebao biti najveći znak trijumfa; trebao je služiti obnovi carstva. Sve je krenulo po zlu. Mishima je s pratiocima provalio u ured zapovjednika japanskih obrambenih snaga, pritom je uzeo taoce i održao vatreni govor na balkonu koji je nakon početnog čuđenja bio dočekan grohotom i vikom. *Hajde, učini to, učini to!* uzvikivalo se. Mishima se povukao s balkona i loše to odradio. Njegova ruka nije dovoljno odlučno izvela rez. Pratilac koji je bio odgovoran za odrubljivanje glave slabašno je zamahnuo i nije jednim potezom odvojio glavu. Ukratko, višekratno rezanje i zasjecanje kojemu su nedostajali odlučnost i elegancija za kojima je Mishima toliko žarko žudio. Riječ *elegancija* može djelovati neobično, vezana uz naviruća crijeva, no prije nego je ozbiljno postupio, Mishima je bio duboko uvjeren da je ta vrsta smrti kao niti jedna druga *hrabra, bezuvjetna* i upravo: *elegantna*.

Njegov kraj možda je bio sramotan, ali od Mishime su ipak ostala njegova djela koja su se sve do danas održala u pamćenju čitalačkog svijeta.

Klagenfurtski porazi usporedno s tim djeluju - *prirodno*, kao što je Thomas Bernhard znao lijepo reći – skromno. Nije mi poznato da se netko nakon izrečenog suda ubio, ili se prije toga obratio javnosti pamfletom koji je vapijao za osvetom te pozivao na obrat. Živimo, hvala Bogu, u blagim vremenima. Nenaklonost kritičara izražava se mrzovoljno ali ne i oštro, kritičari se boje odgovornosti da bi možda mogli slomiti čovjeka. A omalovažavani kandidati u pravilu ne proturječe – jedino možda trzaj vjeđe ili mišić obraza koji je izvan kontrole ukazuju na uvrijeđenost – većina je uvježbala nedodirljivost koja je poput rukavice prevučena preko čitave osobe i ne dopušta da prema van prodre unutarnji metež, prodorni uzvici negodovanja. Kao što rekoh, živimo u blagim vremenima i moramo se uzajamno zavaravati da je sve samo igra. No onaj tko je od vrtića slušao samo blaga ohrabrenja za sve što crta, piskara, nesuvislo brblja, za njega/nju će čak i blago klagenfurtsko mjerilo prigovora biti grubo.

Ono što je zamršeno glede pobjeda i poraza u ovoj prostoriji je da se, kao što je slučaj sa svim ljudskih poslovima, potkradaju greške. Tako su nekoliko puta bili izabrani pobjednici koji su se u roku od nekoliko godina pokazali ćorcima; a poneki kandidati, koji nisu dobro prošli, s druge su strane u međuvremenu ispisali pristojna djela koja su im donijela slavu. Ako uopće posjeduje ono što nekoga čini pravim piscem, tog kandidata ovdje pretrpljeni poraz neće smesti, u najboljem će ga slučaju – vjerojatno djelotvorno – na nekoliko mjeseci izbaciti iz tračnica i podučiti tako da će se njegov karakter, koji je prvo iz prkosa, gnjeva i osjećaja potučenosti utekao metehu, kroz produktivan uvid u vlastite nedostatke iznova učvrstiti.

Uostalom, pitanje karaktera je alfa i omega kod pisanja, a najčešće ga se podcjenjuje (ali samo usput).

Općenito su pisci himerični umjetnici poraza a ne pobjede. Pisac koji bi teturao od jednog trijumfa do drugog bio bi krajnje smiješna figura. Pisaci pretvaraju

poraze – mučenja tijela, nečasna ljubavna odbijanja, mračna porijekla, nedostatak novca, neprilagođenost modernom svijetu i tko zna što još sve – u uzvišene estetske pobjede. Ma koliko roman djelovao izgubljen u svom oslikanom mraku: onaj koji ga je napisao visoko prema gore proteže glavu i tajno uživa u kazališnom oživljavanju proživljene patnje.

Rado bih s vama podijelila svoju omiljenu fantazmagoriju. Gospode Bože – oklijevam – ona je posve budalasta. Kao sve fantazije koje ciljaju na ono fundamentalno, lako ju je prozreti. Književnost je želi potjerati uvis u sve ili ništa, osloboditi je tereta banalnosti, dodijeliti joj značenje koje nema, koje možda nikad nije ni imala. Značajne stvari jednostavno se dogode i ne može ih silom proizvesti nikakav smišljeni sustav (znam). Možda u mašti nisam toliko udaljena od Mishimine krajnje pohlepe; no ono što me razdvaja od njega je dosta ugodno razborito postojanje u opipljivom svijetu, koje me svakodnevno prati.

No sad je dosta uvoda iza kojih se skrivamo. Posvetimo se najzad najavljenom akrobaciji u zraku. Naravno da se radi o natjecanju, i to jednom radikalnom. Klagenfurtskoj vježbi je takoreći nametnuta dječja bajka koja teži grandomaniji. Na *mom* natjecanju, koje se događa samo svakih deset godina, sudjelujem i ja, no ne pobjeđujem. Posve je usredotočeno na dekadu. Deset godina traže se dostojni pjesnici i pisci njemačkog jezika. (Bivaju pronađeni.) Suvišno je spomenuti da samo pametni kritičari s integritetom i profinjenog sluha mogu biti članovi žirija.

Prema klagenfurtskom modelu, izabrane se zamoli da pola sata čitaju iz svoga djela. Diskutira se, izabire se pobjednik. Devet gubitnika biva ugušeno.

Zamišljate: koliko bezuvjetno kandidati naprežu svoje snage kako bi dali najbolje. Kakav teret počiva na ramenima članova žirija. Dalje zamišljate uz kakvo držanje će članovi žirija proći kraj devet leševa koji su uredno poredani

pred njima na tlu. Čuje se šuškanje novina, ganutljivi radijski govor, vide se piva koja se dižu uvis sa stola, uživa se u valovima sažaljenja koji se prelijevaju Austrijom, Švicarskom i Njemačkom: devetorici ljudi riječi, vjerojatno u cvijetu mladosti, oduzet je život jer su prema nepotkupljivom sluhu suda mrvice lošije čitali od pobjednika. Nepojmljiv je teret pobjednika. Hoće li se slomiti? Hoće li njegovo djelo odoljeti jezi da je on sukrivac?

Preko hrpice žrtava od devet plemenitih gubitnika, kakva obnova i uskrsnuće pjesništva književnosti!

Vratimo se činjenicama. Štovane dame i gospodo kandidati! Vama, kojima se ne želi odrati koža nego samo prodrijeti u dušu, preporučam da presude primite skrštenih ruku ili tako što jednu ruku položite na nadlanicu druge ruke. Malo spustite glavu. To je držanje sabrane poniznosti. Ne, to ne znači da molite. Isprepleteni prsti ukazuju na to da ste pribrani. Ali upravo u takvom položaju moguće je da jedna dlačica na vašoj glavi drsko strši uvis i smjesta krene u potragu za nebeskim vezama. Poželimo da se sve ono što će se na vas sručiti u ovostranom svijetu jednom, nakon što vas je najviši sudac prepoznao i kad ste napokon upoznali sebe, pretvori u veselje koje će odzvanjati nebesima.